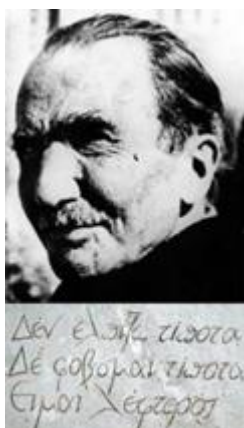

Ο αναθεματισμός και η επεισοδιακή κηδεία του Νίκου Καζαντζάκη - Έργα και ημέραι μιας θεοκρατικής Ελλάδας που τρώει τα παιδιά της

Παρ' ότι είναι διάχυτη η εντύπωση ότι μεγάλος λογοτέχνης Νίκος Καζαντζάκης είναι αφορισμένος από την ελληνική Εκκλησία, εξαιτίας κάποιων θεωρούμενων αντιχριστιανικών του βιβλίων, η πραγματικότητα δεν έχει ακριβώς έτσι. Όπως γίνεται συνήθως, σε τέτοιες περιπτώσεις, η αλήθεια βρίσκεται κάπου στη μέση. Δεν υπάρχει αφορισμός, αλλά ανάθεμα (κατάρα).

Μια διευκρίνιση χρήσιμη για τη συνέχεια: Στην ελληνική επικράτεια υπάρχουν δύο εκκλησιαστικές δικαιοδοσίες: Του Οικουμενικού Πατριαρχείου (όπου υπάγονται η Κρήτη, τα Δωδεκάνησα, το Άγιον Όρος και οι Νέες Χώρες) και της Αυτοκέφαλης Εκκλησίας της Ελλάδος (με την Πελοπόννησο, τη Στερεά, τη Θεσσαλία και τα Επτάνησα). Η Εκκλησία της Ελλάδας, καθώς είναι αυτοκέφαλη, υπάγεται στο Οικουμενικό Πατριαρχείο μόνο δογματικά. Επομένως, για τις οποιεσδήποτε ποινές που θα επιβάλλει δε χρειάζεται την έγκριση του Πατριαρχείου.

Το ότι η Εκκλησία της Ελλάδος δεν τόλμησε να προχωρήσει στον αφορισμό του Νίκου Καζαντζάκη, επειδή φέρεται να ήταν αντίθετος σε κάτι τέτοιο ο οικουμενικός πατριάρχης Αθηναγόρας, επομένως δεν ευσταθεί. Πιθανότατα, εισηγήθηκε τον αφορισμό στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, το οποίο ήταν πρωτίστως αρμόδιο γι' αυτόν, ενδεχομένως για να νομιμοποιήσει και επικυρώσει τον δικό της αφορισμό. Μια κίνηση, καθαρά διπλωματική. Εκτός αυτού, ούτε η (ημι)αυτόνομη Εκκλησία της Κρήτης φαίνεται να είχε ζητήσει αφορισμό από το Οικουμενικό Πατριαρχείο στο οποίο υπάγεται, καθώς στο αρχειοφυλάκίό του, δεν υπάρχει τέτοια απόφαση (αφορισμός), κάτι που έχει παραδεχθεί επισήμως το Οικουμενικό Πατριαρχείο (13 Μαΐου, 2003, κατόπιν αιτήματος της δημοσιογράφου Ελένης

Κατσουλάκη).

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ
ΑΡΧΕΙΟΦΥΛΑΚΙΟΝ

Αριθμ. Γραφ. 23.-

Τῇ Εὐγενεστάτῃ κυρίᾳ Ἑλένῃ Κατσουλάκῃ.

Εἰς Aiken SC

Χριστός Ανέστη!

Ληφθὲν πρό ἡμερῶν, παρεπέμφθη εἰς τὸ Ἀρχιεοφυλάκιον διὰ τὰ περαιτέρω τό, ἀπό τῆς 10^{ης} τοῦ τρέχοντος μηνός Μαΐου, πρὸς τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Φιλαδελφείας κ. Μελίτωνα, Ἀρχιγραμματεύοντα τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, γράμμα ὑμῶν, δι' οὗ ἐρωτᾶτε ἐάν τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀφώρισε τὸν λογοτέχνην Νικόλαον Καζαντζάκην διὰ τὸ περιεχόμενον τῶν ἔργων του.

Εἰς ἀπάντησιν, σεπτῇ ἐντολῇ, γνωρίζω ὑμῖν, ὅτι ἐρευνήσας μετὰ προσοχῆς τοὺς οἰκείους Κώδικας τοῦ Ἀρχείου, δέν ἀνεύθρον τοιοῦτον ἀφορισμὸν.

Ἐπὶ δέ τούτοις, διαβιβάζων ὑμῖν τὰς εὐχὰς καὶ τὴν εὐλογίαν τοῦ Παναγιωτάτου Πατριάρχου ἡμῶν, διατελῶ μετὰ τῆς ἐν Κυρίῳ ἀγάπης καὶ εὐχῶν.

Ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, τῇ 13ῃ Μαΐου 2003.

Ὁ Ἀρχιεοφύλαξ

Ο ἴδιος ο Αθηναγόρας ἄλλωστε, κατὰ τὴν ἐπίσκεψή του στὴν Κρήτη τὸ 1961, σε σχετικὴ ἐρώτηση δημοσιογράφου, φέρεται ν' ἀπαντᾷ: «Τὰ βιβλία τοῦ Καζαντζάκη κοσμοῦν τὴν πατριαρχικὴ βιβλιοθήκη». Το πιο πιθανὸ εἶναι ὅμως, ὅτι ο μη ἀφορισμὸς τοῦ Καζαντζάκη ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας καὶ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα καὶ πιέσεων (μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἡ ψυχαναλύτρια, μαθήτρια τοῦ Φρόνιτ, Μαρία Βοναπάρτη, Πριγκίπισσα Γεωργίου τῆς Ἑλλάδος, στὴν ὁποία ο Καζαντζάκης ἀφιέρωσε τὸν «Τελευταῖο Πειρασμό»).

Βέβαια, τελικὰ δὲν ἀφορίστηκε ο Καζαντζάκης, ἀλλὰ ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδας τὸν καταράστηκε κι ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι καταραμένος (ἡ Ἐκκλησία

έχει απαλλάξει τον Ελευθέριο Βενιζέλο απ' το ανάθεμα, όχι όμως και τον Καζαντζάκη μα ούτε και τον Αντρέα Λασκαράτο). Στην κατάρα αναφέρονται όλες οι εφημερίδες της εποχής εκείνης, μα και στο αρχείο της Βουλής των Ελλήνων, υπάρχουν οι διαμαρτυρίες των Κρητικών βουλευτών όλων των παρατάξεων. Ο «Τελευταίος Πειρασμός» καταγράφηκε και στον «Κατάλογο των Απαγορευμένων Βιβλίων» της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας του Βατικανού, το καταργηθέν πλέον «Index Librorum Prohibitorum». Ο Καζαντζάκης απέστειλε τότε τηλεγράφημα στην Επιτροπή του Index με τη φράση του χριστιανού απολογητή Τερτυλλιανού «*Ad tuum, Domine, tribunal apello*», δηλαδή «*Στο Δικαστήριό σου, Κύριε, κάνω έφεση*». Σε μια άλλη επιστολή, προς τον Παντελή Πρεβελάκη (Κρητικός λογοτέχνης και καθηγητής της Ιστορίας της Τέχνης, 1909-1986), διακωμωδεί το θέμα, αλλά εκφράζει και την πικρία του, γράφοντας: «*Και να τους πλήρωνα δε θα μου έκαναν τέτοια διαφήμιση. Ενθουσιασμένος ο Γερμανός εκδότης μου, μου τηλεγράφησε πως έβαλε ο Πάπας στο Index τον «Τελευταίο Πειρασμό». Τι υποκρισία, τι σαπίλα πρέπει να 'χει ο κόσμος για να μην μπορεί ν' ανεχτεί ένα βιβλίο γραμμένο με τόση φλόγα κι αγνότητα. Τι ξεπεσμένη και η πνευματική Ελλάδα, για να με θεωρούν ανήθικο και προδότη*» («Γράμματα», γράμμα, 394).

Το χρονικό των διωγμών και της κατάρας

Οι διωγμοί, εναντίον του Καζαντζάκη - ανελέητοι μπορεί να πει κανείς - άρχισαν το 1924, όταν είχε αναλάβει την πνευματική ηγεσία μιας κομμουνιστικής οργάνωσης δυσαρεστημένων προσφύγων, στο Ηράκλειο. Τότε για πρώτη φορά φυλακίστηκε ο Καζαντζάκης, για λίγες μέρες, χωρίς να δικαστεί. Απαλλάχτηκε με βούλευμα του ανακριτή. Μάλιστα είχε πει, μεταξύ των άλλων, στον ανακριτή: «*Πιστεύω ότι το σύγχρονο αστικό καθεστώς κατέσται ανίκανον να ρυθμίσει τας ανάγκας κι ανησυχίας του κοινωνικού συνόλου. Οικονομικώς στηρίζεται εις την άνισον κατανομήν του πλούτου, εις την ασύστολον εκμετάλλευσιν των εργαζομένων τάξεων*».

Στις 5 Αυγούστου του 1924 φεύγει ο Καζαντζάκης για το Ηράκλειο. Κατά το διάστημα αυτό σχεδιάζει, χωρίς επιτυχία, μια παράνομη πολιτική δράση. Στη συνέχεια άρχισαν τα ταξίδια του Καζαντζάκη στη Σοβιετική Ένωση, στην αρχή σαν ανταποκριτής της εφημερίδας «Ελεύθερος Λόγος» (κι εδώ φαίνεται το πόσο φιλοχρήματος ήταν ο Καζαντζάκης. Περισσότερο απ' την αμοιβή του τον ενδιέφεραν άλλα πράγματα: να μη λογοκρίνονται τα κείμενά του -οι εντυπώσεις του απ' την πρώτη σοσιαλιστική χώρα- και να μην αγγίζουν την «καζαντζακική» γραμματική). Μάλιστα, επιστρέφοντας από ένα ταξίδι του, απ' τη Σοβιετική

Ένωση, μαζί με τον Ελληνορουμάνο λογοτέχνη Παναίτ Ιστράτι (1884-1933), του οποίου ο πατέρας, ο Βαλσάμης, ήταν Κεφαλλονίτης και η μάνα του Ρουμάνα, μίλησε στο θέατρο «Αλάμπρα», παινεύοντας τα επιτεύγματα του σοβιετικού λαού, θα δικαζόταν μαζί με τον διοργανωτή της εκδήλωσης, τον παιδαγωγό Δημήτρη Γληνό (1882-1943). Η εκδήλωση, κοντά στ' άλλα είχε γίνει για να τιμηθεί ο Ιστράτι. Επακολουθεί μια δικαστική ανάκριση που αναγκάζει τους δυο συντρόφους να παραιτηθούν από την πολιτική δράση. Η δίκη για την συγκέντρωση της «Αλάμπρας» ορίζεται για τις 3 Απριλίου 1928. Αναβάλλεται, όμως, μερικές φορές και τελικώς ματαιώνεται. Ο Νικηφόρος Βρεττάκος, αναφέρεται στο θέμα, λέγοντας: *«Τα γεγονότα της «Αλάμπρας» είχαν ξεκινήσει από ένα άρθρο του Ιστράτι στο «Ελεύθερο Βήμα», για το σανατόριο «Σωτηρία», που το χαρακτήριζε σαν ντροπή για την Αθήνα, αντιπαραβάλλοντάς το με την πολυτέλεια της ζωής των εκατομμυριούχων της, πολυτέλεια που του την έδειξαν από κοντά ανοίγοντάς του τιμητικά της πόρτες τους».* («Νίκος Καζαντζάκης, η αγωνία και το έργο του»).

Μετά από δυο χρόνια, στις 10 Ιουνίου του 1930, πάλι θα δικαζόταν ο Καζαντζάκης για αθεϊσμό (για την «Ασκητική»). Η δίκη τελικά δεν έγινε ποτέ.

Στις 5 Μαρτίου 1945, ο Καζαντζάκης υποβάλλει υποψηφιότητα για μια κενή θέση στην τάξη Γραμμάτων της Ακαδημίας Αθηνών. Αποτυχαίνει για δυο ψήφους («Γράμματα», σ. 388) και η Έλλη Αλεξίου σημειώνει: *«Μόνον οι τίτλοι των έργων του έπιασαν τρεις σελίδες... Κι όμως του αρνήθηκαν μια θέση στην Ακαδημία».* Για το ίδιο θέμα, ο Γιάννης Κορδάτος (1891 - 1961), παίρνει το μέρος του Καζαντζάκη, λέγοντας: *«Ο Καζαντζάκης δεν είναι καθόλου παρακατιανός από τους ομότεχνούς του, που μπήκαν στην Ακαδημία Αθηνών. Δεν τον έκλεξαν γιατί τον κατηγορήσαν πως είναι κομμουνιστής, επειδή πήγε στη Σοβιετική Ένωση κι έγραψε επαινετικά λόγια για τα μεγάλα επιτεύγματα του σοβιετικού λαού».*

Τρεις φορές προτάθηκε ο Καζαντζάκης για το Βραβείο Νόμπελ. Την πρώτη απ' την Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών, που τον έχει Πρόεδρο, έχοντας συνυποψήφιό του τον Άγγελο Σικελιανό. Επίσης δυο φορές προτάθηκε, το 1952 και 1953, απ' τη Νορβηγική Εταιρεία Λογοτεχνών, ποτέ, όμως, απ' την Ακαδημία της Αθήνας. Ο Καζαντζάκης έγραφε στον Πρεβελάκη στις 18 Μαΐου του 1952: *«Μια μαγκούρα κι ένας παιδεραστής γύριζαν τα γραφεία των εφημερίδων και τους δρόμους της Αθήνας και με κατηγορούσαν ως απατεώνα. Κι όμως ακριβώς την εποχή τούτη όλες οι εφημερίδες και τα περιοδικά της Ευρώπης διαλαλούν «το μεγαλύτερο σύγχρονο συγγραφέα». Οι εφημερίδες γέμισαν από φωτογραφίες και κριτικές. Μα ποιος τολμάει στην Ελλάδα να τις αναφέρει; Δεν είμαι ο εαμβούργαρος κι ο*

προδότης; Όταν έγραψαν Ιστορία Λογοτεχνίας και με θεώρησαν «παιδαγωγό», ποιος φίλος σηκώθηκε να διαμαρτυρηθεί; Και ήταν ο Πρόεδρος της Ακαδημίας, ο έντιμος Μαριδάκης. Το τι είπε εναντίον μου στους Σουηδούς ακαδημαϊκούς και στο Σουηδό βασιλέα, το ξέρω από πρώτη πηγή: Είμαι κομμουνιστής και διαφθείρω την ελληνική νεότητα και η Ελλάδα θα εξευτελιστεί αν τιμηθεί το πρόσωπό μου. Νομίζω πως αυτό θα παραμείνει πνευματικό αίσχος για τους Νεοέλληνες» («Γράμματα»).

Ο Καζαντζάκης σε μια επιστολή του προς τον Πρεβελάκη απ' το Παρίσι, αναφέρει την αντιμετώπιση και τις δυσχέρειες που του προκαλούν οι ελληνικές αρχές: «Αυτές τις μέρες είχα πρόσκληση απ' την Πολωνία ν' αντιπροσωπέψω την Ελλάδα στο Παγκόσμιο Συνέδριο των Συγγραφέων. Φυσικά το Ελληνικό Προξενείο μου αρνήθηκε visa. Ως τότε ετούτη η σκλαβιά;» («Γράμματα», γράμμα 341). Και αλλού: «Εκεί καταντήσαμε να με κυνηγούν και να λυπούνται που δεν μπορούν να μ' εξοντώσουν. Δε λέγεται η αηδία μου κι ο θυμός μου για τον τόσο διωγμό, που μου κάνουν. Αν μπορέσω ποτέ δε θα ξαναπατήσω στην Αθήνα», («Γράμματα», γράμμα 370). Επίσης, για την κατάσταση που επικρατούσε στην Ελλάδα, γράφει σ' έναν Σουηδό φίλο του, στις 27 Ιουλίου του 1951: «Η ελληνική κυβέρνηση λέει πως ο Σικελιανός ήταν αντεθνικός, κομμουνιστής, εχθρός της Πατρίδας. Αυτό δείχνει ποιοι κυβερνούν σήμερα την Ελλάδα. Σας γράφω και δεν μπορώ να κρατήσω τα κλάματα. Δάκρυα πόνου, οργής κι αηδίας. Θα 'θελα να πεθάνω, για να μη ζω τις ντροπές ετούτες που περνάει η πατρίδα μου», («Ο Ασυμβίβαστος», σ. 586).

Ενώ ο Καζαντζάκης συνέχιζε το λογοτεχνικό του έργο μένοντας μόνιμα στην Αντίπ της Γαλλίας, στην Ελλάδα, η Ορθόδοξη Εκκλησία επιχειρούσε τη δίωξη του. Κατηγορήθηκε ως ιερόσυλος, με βάση αποσπάσματα του βιβλίου «Καπετάν Μιχάλης» και ολόκληρου του «Τελευταίου Πειρασμού» (1953), ο οποίος δεν είχε ακόμα κυκλοφορήσει στην Ελλάδα. Το 1954 η Ιερά Σύνοδος με έγγραφό της ζητούσε από την κυβέρνηση την απαγόρευση των βιβλίων του. Ο ίδιος ο Καζαντζάκης, απαντώντας στις απειλές της Εκκλησίας για τον αφορισμό του, έγραψε σε επιστολή του: «Μου δώσατε μια κατάρα, Άγιοι Πατέρες, σας δίνω μια ευχή: Σας εύχομαι να 'ναι η συνείδησή σας τόσο καθαρή όσο η δική μου και να 'στε τόσο ηθικοί και θρήσκοι όσο είμαι εγώ».

Ο Καζαντζάκης στα μάτια της Εκκλησίας, ήταν ένα μαύρο πρόβατο που βάλθηκε να σκέφτεται και είχε και το θράσος να γράφει σκέψεις που ξένιζαν. Τα κείμενά του δεν ευλογούσαν κεριά και καντηλέρια, παραμυθάκια και μύθους, ναούς και ράσα. Άρα συνειρμικά ήταν επικίνδυνος. Επιπλέον, στα μάτια πολλών οι ιδέες του

φάνταζαν αριστερών φρονημάτων. Η κρίση κορυφώθηκε με τα έργα «Ο Χριστός ξανασταυρώνεται», «Ο Φτωχούλης του Θεού» και κυρίως με τον «Τελευταίο Πειρασμό». Ο Καζαντζάκης βρέθηκε στο στόχαστρο λυσσαλέων επιθέσεων που εκπορεύονταν από κάποιους ιεράρχες (κρατούντες τής τότε Συνόδου όμως) και από μερίδα του Αθηναϊκού Τύπου. Στον αντίποδα στεκόταν πλάι του μία άλλοτε φοβισμένη κι άλλοτε επαναστατημένη ελίτ του πνεύματος και της διάνοησης που είτε ψέλλιζε και δεν ακουγόταν είτε κραύγαζε και δυσκολευόταν να την ακολουθήσει η κοινωνία της εποχής. Ήδη έχει διωχθεί δύο φορές: Η πρώτη με τον Γληνό που αθώνονται αμφότεροι και η δεύτερη το 1930 για την «Ασκητική» του. Η δεύτερη αυτή δίκη όμως δεν έγινε ποτέ.

Το ζήτημα απασχόλησε και τη Βουλή. Οι Κωνσταντίνος Μητσοτάκης, Βουλοδήμος και Τζατζάνης υποβάλλουν επερώτηση στη Βουλή και ο υπουργός Εσωτερικών καλείται «να καθορίσει ποία μέτρα σκέπτεται να λάβει η Κυβέρνησις δια την αντιμετώπισιν μιας καταστάσεως, η οποία όπως τονίζεται παραβιάπτει τον πολιτισμό της Χώρας». Οι αρχηγοί των Φιλελευθέρων, Γεώργιος Παπανδρέου και του Δημοκρατικού Κόμματος, Σβώλος υπογραμμίζουν τις οδυνηρές συνέπειες που θα είχε τυχούσα δίωξη του Καζαντζάκη.

Στα μέσα του 1954 μία νέα αφορμή βρίσκεται από πλευράς Εκκλησίας. Ο Μητροπολίτης Χίου, Παντελεήμων Φωστίνης, υποβάλλει έκθεση στην Ιερά Σύνοδο για το βιβλίο «Καπετάν Μιχάλης» το οποίο θεωρεί «αντεθνικόν και υβριστικόν» για την Εκκλησία και ζητά να αφορισθεί ο Καζαντζάκης. Η επιστολή μάλιστα προς το Ιερατείο ανέφερε ότι το βιβλίο αυτό εξευτελίζει τον αγώνα των Κρητών(!) γιατί περιγράφει τον καπετάν Μιχάλη ως μέθυσσο και τον Πολυξίγκη ως ερωτύλο. Και προσβάλλει και την Εκκλησία γιατί στο κεφάλαιο με την κατήχηση της Εμινέ, εκείνη λέει ότι ο Θεός είναι γέρος κοτσονάτος και ο Χριστός ο γλυκός, ντεληκανής γιος του. Η Εμινέ βέβαια με έναν χαριτωμένα αφελή τρόπο μεταφέρει τις περισσότερες απορίες του κοινού νου για την ευρέως γνωστή ιστορία του Χριστού. Και αυτό σαφώς ήταν ενοχλητικό. Η Ιερά Σύνοδος πείθεται εύκολα και ο αφορισμός ετοιμάζεται. Το αίτημα μεταφέρεται και στο Οικουμενικό Πατριαρχείο.

Τον ίδιο χρόνο ο Αρχιεπίσκοπος Βορείου και Νοτίου Αμερικής αποδοκιμάζει με αηδία τις «βλαστήμιες» του μαέστρου της λογοτεχνίας κατά του θεανθρώπου και ζητά να μην επιτραπεί η μετάφραση των βιβλίων του στα ελληνικά, κάνοντας μάλιστα και μια χοντρή γκάφα, αποκαλώντας το βιβλίο, «Ο Καπετάν Μιχάλης Μαυρίδης»! Μαυρίδης ήταν ο εκδότης (εκείνη την εποχή) του βιβλίου του Καζαντζάκη και το όνομά του αναγραφόταν κάτω χαμηλά στο εξώφυλλο αλλά οι

παπάδες το εξέλαβαν ως μέρος του τίτλου και τον καταδίκασαν και αυτόν!

Στις 17 Φεβρουαρίου όπως αναφέρει το «Βήμα», η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος «απέστειλε χθες έγγραφον προς το υπουργείον Δικαιοσύνης δια του οποίου ζητεί όπως δυνάμει του άρθρου 14 του Συντάγματος και του Καταστατικού Χάρτου της Εκκλησίας απαγορευθεί η κυκλοφορία των βιβλίων του Ν. Καζαντζάκη». Όπως αναφέρεται σε δημοσίευμα της εφημερίδας «Εθνικός Κήρυξ» (27 Φεβρουαρίου), «Εις την Εισαγγελίαν Αθηνών διαβιβάζεται αρμοδίως το έγγραφον της Ιεράς Συνόδου, δια της οποίας ζητείται όπως απαγορευθή η κυκλοφορία των έργων του Ν. Καζαντζάκη “Ο Καπετάν Μιχάλης”, “Ο τελευταίος Πειρασμός” και “Ο Χριστός Ξανασταυρώνεται”, καθόσον ταύτα είναι αντιχριστιανικού περιεχομένου και η ελευθέρα κυκλοφορία των είναι επιζημία εις το αναγνωστικόν κοινόν της χώρας.

Ειδικώς δια το έργον “Ο Καπετάν Μιχάλης”, αναφέρεται εις το έγγραφον της Ιεράς Συνόδου, ότι δι’ αυτού διασύρεται η Εκκλησία και διαπομπεύονται οι ιεροί αυτής θεσμοί και το τριαδικόν του Θεού ασεβέστατα καθυβρίζεται.

Εις το γραφέν εις την Γερμανικήν έργον “Ο Τελευταίος Πειρασμός”, του οποίου κατά τας πληροφορίες της Ιεράς Συνόδου, επίκειται η μετάφρασις εις την Ελληνικήν, περιέχονται πάλιν ανήκουστοι ύβρεις κατά του Θεανδρικού προσώπου του Ιησού Χριστού επιδιώκεται να καταρριφθή η θεότης αυτού και η χριστιανική ηθική, και διαστρεβλούται η Ευαγγελική αλήθεια δια φαντασιοκοπίας, δι’ αχαλινώτου δε αυθαιρεσίας παραποιείται η σωτήριος διδαχή του Ευαγγελίου.

Εις το μυθιστόρημα τούτο -προστίθεται- το οποίον είναι συντεταγμένον υπό τας εμπνεύσεις της θεωρίας του Φρόϋντ και του ιστορικού υλισμού διαστρέφεται και κακοποιείται η Ευαγγελική διάγνωσις και δη η Θεανδρική μορφή του Κυρίου Ημών Ιησού Χριστού κατά τρόπον προφανώς βάνανυσον, χυδαίον και βλάσφημον.

Εις το κυκλοφορήσαν ελληνιστί έργον υπό τον παραδοξότατον και ασεβή τίτλον “Ο Χριστός ξανασταυρώνεται”, τα αυτά περιέχονται τρωτά σημεία, ήτοι διάθεσις ασεβούς χρησιμοποίησεως των ιστορικών αληθειών του Ευαγγελίου και περιυβρίσεως των ποιμένων της Εκκλησίας και διδασκαλία σοσιαλιστικών ή κομμουνιστικών θεωριών.

Επειδή παρά τα ληφθέντα πνευματικά μέτρα της εκκλησίας ο συγγραφεύς εξακολουθεί να προσθέτη εις τα ικδοθέντα έργα και έτερα τοιαύτα του αυτού ασεβεστάτου και αντεθνικού περιεχομένου, η Ιερά “ύνοδος παρακαλεί όπως

ληφθούν τα δέοντα μέτρα προς παύσιν της κυκλοφορίας των.

Ειδικώς δια τον “Τελευταίον Πειρασμόν” ζητείται όχι μόνον να απαγορευθή η κυκλοφορία του, αλλά και να προληφθή η εις την Ελληνικήν γλώσσαν μετάφρασίς του πάση θυσία.

Επί του θέματος τούτου, πληροφορούμεθα, είχαν συνεργασίαν ο υπουργός της Δικαιοσύνης κ. Θεοφανόπουλος μετά του υφυπουργού Εσωτερικών κ. Καλαντζή. Ουδέν όμως ανεκοινώθη επί της συνεργασίας ταύτης».

Έχει όμως ιδιαίτερη σημασία η απόφασις της Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος να παραπέμψει «τον φάκελον της όλης υποθέσεως εις το Οικουμενικόν Πατριαρχείον» διότι «ο Καζαντζάκης κατάγεται εκ Κρήτης και η Εκκλησία τής γενέτειράς του υπάγεται στο κλίμα τού Οικουμενικού Πατριαρχείου, αλλά και διότι διαμένει στη Μητρόπολη Θυατείρων και Μεγάλης Βρετανίας η οποία επίσης υπάγεται στη δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου». Κατ’ ουσίαν, η Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος δεν είναι ομονοούσα, γι’ αυτό παραπέμπει το θέμα στο Πατριαρχείο. Όπως προαναφέρθηκε όμως, ουδέποτε πάρθηκε κάποια απόφαση απ’ το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Συνεπώς είναι σαφέστατο ότι ο Καζαντζάκης δεν αφορίστηκε ποτέ από Εκκλησία.

Η κηδεία του Καζαντζάκη

Μετά από ένα ταξίδι στην Κίνα, προσκεκλημένος της κινεζικής κυβέρνησης τον Ιούνιο του 1957, επέστρεψε με κλονισμένη την υγεία του προσβληθείς από λευχαιμία (σύμφωνα με άλλη εκδοχή, ο θάνατός του αποδίδεται σε βαριάς μορφής ασιατική γρίπη) όπου και νοσηλεύτηκε στην Κοπεγχάγη της Δανίας και το Φράιμπουργκ (Freiburg im Breisgau) της Γερμανίας, όπου και πέθανε στις 26 Οκτωβρίου του 1957 σε ηλικία 74 ετών. Η σορός του μεταφέρθηκε στο στρατιωτικό αεροδρόμιο της Ελευσίνας. Η Ελένη Καζαντζάκη ζήτησε από την Εκκλησία της Ελλάδος να τεθεί η σορός του σε λαϊκό προσκύνημα, αλλά ο αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος, Θεόκλητος αρνείται. Αποτέλεσμα ήταν η σορός του Καζαντζάκη να παραμείνει στο νεκρικό θάλαμο του Α΄ νεκροταφείου Αθηνών, απόντος και του ιερέα. Άκαρπες απέβησαν οι προσπάθειες που κατέβαλαν ο Γεώργιος Παπανδρέου και ο κυβερνητικός επίτροπος Θ. Σπεράντζας, φίλοι και οι δύο του Καζαντζάκη, να μείνει η σορός του σε ναό της Αθήνας μέχρι την αναχώρησή της για την Κρήτη. Δυστυχώς ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Θεόκλητος δεν τόλμησε το αυτονόητο, φοβούμενος ίσως όχι αδικώς, και τις αντιδράσεις κάποιων ακραίων χριστιανικών ομάδων.

Η Χανιώτισσα δημοσιογράφος, Ελένη Κατσουλάκη, στην έρευνά της γράφει:
«Οι εφημερίδες των Αθηνών ανακοίνωσαν αθόρυβα με μικρά γράμματα τον θάνατο του μεγάλου συγγραφέα. Άλλωστε, είχαν πιο ενδιαφέροντα γεγονότα να γιομίσουν τις πρώτες σελίδες τους. Η διάσημη Αμερικανίδα σεξοβόμβα Τζέιν Μάνσφιλντ μόλις είχε φτάσει κουνιστή και λυγιστή στην πρωτεύουσα και έδινε με το κιλό προμελετημένες συνεντεύξεις. Η σωρός του Νίκου Καζαντζάκη έφτασε στην Αθήνα στις 4 Νοέμβριου του 1957. Ξεπετάχτηκαν μονομιές αλαφιασμένοι παπάδες και επίσκοποι της Ελλάδας. Γούρλωσαν τα σβέλτα ματάκια τους, μούγκρισαν τα θεριά μέσα τους και αφήνιασε σαν μουλάρι η στείρα καρδιά τους. Πέθανε ο Αντίχριστος, αναφώνησαν. Ο Αρχιεπίσκοπος των Αθηνών Θεόκλητος άρπαξε την ευκαιρία να πάρει εκδίκηση ενάντια στον αθυρόστομο υβριστή και συκοφάντη. Σήκωσε την ιερά του ράβδο και έδωσε διαταγή να μην επιτραπεί να μπει η σωρός του βλάσφημου νεκρού σε Αθηναϊκό ναό! Η ορθόδοξος σύλλογος «Αθανάσιος» έστειλε τηλεγράφημα στον Μητροπολίτη Κρήτης και σε όλη την ιεραρχία να αρνηθούν σφοδρά όλα τα ιερά μυστήρια στον “αντίχριστο νεκρό” και να μην επιτραπεί η κηδεία του σε κανένα νεκροταφείο της εκκλησίας. Η σβελλάδα και το τετραπέρατο μυαλό το Αριστοτέλη Ωνάση έσωσε την Ελλάδα από τον εξευτελισμό και την εθνική ταπείνωση. Το ίδιο απόγευμα διέθεσε ένα έκτακτο δρομολόγιο με αεροπλάνο της Ολυμπιακής και μετέφερε την σορό του γίγαντα της λογοτεχνίας στο Ηράκλειο της Κρήτης».

[...] Καθώς το αεροπλάνο προσγειώθηκε στο αεροδρόμιο του Ηρακλείου, μια τεράστια ανθρωποθάλασσα υποδέχτηκε τον γιο του Ψηλορείτη. Χιλιάδες Καστρινοί (Ηρακλειώτες), άνθρωποι της παγκόσμιας τέχνης, του θεάτρου, της πολιτικής και των τοπικών αρχών περίμεναν με θλίψη τον διάσημο νεκρό. Το φέρετρο τοποθετήθηκε στον Μητροπολιτικό ναό του Άγιου Μήνα με την έγκριση του Μητροπολίτη της Κρήτης Ευγένιου Ψαλιδάκη, που αφήφηση τις απειλές της Ιεραρχίας και έψαλε μια σύντομη επιμνημόσυνο δέηση (σ.σ.: Ο Ευγένιος επικοινωνήσε τηλεφωνικά με το Οικουμενικό Πατριαρχείο και μάλιστα με τον ίδιο τον Πατριάρχη Αθηναγόρα και ζήτησε άδεια συμμετοχής για να προεξάρχει της νεκρώσιμου ακολουθίας. Ο πατριάρχης με διπλωματική γλώσσα του απάντησε για τα της νεκρώσιμου ακολουθίας του Καζαντζάκη, «στα πράγματα αυτά την ευθύνη έχει ο οικείος επίσκοπος»). Βρακοφόροι Κρητικοί και κοπελιές του Λυκείου με εθνικές ενδυμασίες και μαύρες μαντίλες στάθηκαν δίπλα στο φέρετρο. Εκατοντάδες στέφανα κατατέθηκαν στην τιμή του Κρητικού και το λαϊκό προσκύνημα κράτησε μέχρι αργά τα μεσάνυχτα.

Εν τω μεταξύ, το Δημοτικό Συμβούλιο του Ηρακλείου σε έκτακτη συνέλευση του ψήφισε να ταφεί ο μεγάλος νεκρός με δημόσια δαπάνη στον Ενετικό προμαχώνα

του Μαρτινέγκο. Σκάφτηκε βιαστικά μια χωματένια λακκούβα στη κορυφή του τείχους -ένας στιγματισμένος ανευλόγητος τάφος αντιφατικός με όλα τα ιερά ήθη και τους κανόνες της Ορδοδοξίας.

5 Νοεμβρίου 1957. Ο Μητροπολιτικός ναός του Άγιου Μηνά στις 11 το πρωί ήταν ασφυκτικά γιομάτος. Κάθε δρόμος και σοκάκι του Κάστρου είχε σκεπαστεί από μια τεράστια πυκνή ανθρωποθάλασσα που θρηνούσε σιωπηλά και με αξιοπρέπεια τον μεγάλο νεκρό. Στα μπαλκόνια και τα καταστήματα κυμάτιζαν εθνικές θλιμμένες σημαίες. Έκλεισαν τα σχολειά, άνοιξαν παράθυρα και πόρτες και ξεμύτισαν έξω οι Καστρινοί για να αποχαιρετήσουν τον συμπατριώτη τους —την καυτή ανάσα της Κρήτης. Ο Μητροπολίτης Ευγένιος έψαλε την νεκρώσιμη ακολουθία παρουσία του πρωτοσύγκελου αρχιμανδρίτη Φιλόθεου Βουζουνεράκη, μετέπειτα Μητροπολίτη Ιεροσητείας. Ο δήμαρχος του Ηρακλείου, ο συναρχηγός των Φιλελευθέρων Γεώργιος Παπανδρέου, Ο Νορβηγός συγγραφέας Μαξ Τάου, πρυτάνεις του Πανεπιστημίου, ο Υπουργός Παιδείας και Θρησκευμάτων Αχιλλέας Γεροκωστόπουλος και διάφοροι λογοτεχνικοί σύλλογοι προσφώνησαν και τίμησαν με γενναιοδωρία τον μεγαλύτερο λογοτέχνη του αιώνα μας. Ανάμεσα τους ο λόγιος της Κρήτης Μενέλαος Παρλαμάς.

Η Δημοτική μουσική του Κάστρου προηγήθηκε της νεκρικής πομπής παίζοντας τον Κρητικό ύμνο. Το φέρετρο συνόδευσαν βρακοφόροι και κοπελιές του Λυκείου Ελληνίδων κρατώντας τα κατατεθέντα στέφανα. Ακολούθησαν η χήρα του νεκρού Ελένη Καζαντζάκη, οι αδελφές του Αναστασία και Μαρία, και Έλληνες επίσημοι. Πήραν σειρά οι φοιτητές της παιδαγωγικής Ακαδημίας και άνθρωποι των γραμμάτων και του θεάτρου, κρατώντας τα βιβλία του Καζαντζάκη και πίσω ακολούθησαν χιλιάδες λαού. Σαν τοποθετήθηκε ο νεκρός μέσα στον πρόχειρο τάφο στην γη που τον γέννησε, η Ελλάδα ολόκληρη έγειρε το κεφάλι και τον μοιρολόγησε. Αυτή την συγκινητική εικόνα ζωγράφισαν οι Ελληνικές εφημερίδες. Η Φιλαρμονική του Δήμου έπαιξε ξανά με δέηση τον ύμνο της Κρήτης: “Από φλόγες η Κρήτη ζωσμένη, τα βαριά της τα σίδερα σπα, και σαν πρώτα χτυπιέται χτυπά, και γοργή κατεβαίνει”.

Την ίδια κιόλας μέρα ο αρχιμανδρίτης Αυγουστίνος Καντιώτης στο Ορθόδοξο περιοδικό της Κοζάνης «Σπίθα» σφεντόνισε μίζερο φαρμάκι ενάντια στους Έλληνες επίσημους που τόλμησαν να παρασταθούν στην κηδεία του «ανήθικου βλάστημου του Χριστού» και έγραψε με παράφορη οργή μεταξύ άλλων:

«Και όμως, τον υβριστήν, τον μυκτηριστήν, τον βλάσφημον τούτον η Ελλάς εκήδευσεν εν πομπή και παρατάξει. [...] Κατά την κηδείαν παρέστησαν ο Υπουργός

των Θρησκευμάτων και Παιδείας, ένας εκ των αρχηγών της αντιπολιτεύσεως, συναρχηγός μεγάλου και ιστορικού κόμματος της Πατρίδος, βουλευταί, πρόεδροι και δήμαρχοι, δημοσιογράφοι, καλλιτέχναι, καθηγηταί, ο Πρύτανης του εν Θεσ/κη Παν/μίου κ. Κακριδής, σπουδασταί της Παιδαγωγικής Ακαδημίας, οι οποίοι εκράτουν εις τας χείρας των αντί Ευαγγελίων τα βιβλία του Κ., το δε θλιβερώτερον εξ όλων εις την κηδείαν παρέστη και ο Σεβασμ. Μητροπολίτης Κρήτης κ. Ευγένιος. Ούτος αν και προειδοποιήθη εξ Αθηνών περί της αλγεινής εντυπώσεως, την οποίαν θα εδημιούργει παρά τω ευσεβεί λαώ η δια εκκλησιαστικής ακολουθίας κήδευσις του δεινού υβριστού της αμωμήτου ημών πίστεως, δεν ηθέλησε δυστυχώς να μιμηθή το παράδειγμα του Μ. Αρχιεπισκόπου Αθηνών κ. Θεοκλήτου, όστις ηρνήθη να τεθή εντός ναού της πρωτευούσης, έστω και ολίγας ώρας, ο νεκρός του Κ., αλλ' υπεχώρησεν ίσως εις πίεσιν κοσμικών παραγόντων και παρέστη. Να ψάλλη ευχάς επικηδείους εις ποίον; Εις ένα Αντίχριστον. Εύγε άγιε Κρήτης! Εξ αφορμής της παρουσίας του Σεβ. Μητροπολίτου Κρήτης εις την κηδείαν του αντιχρίστου, ηκούσαμεν πιστόν της Εκκλησίας τέκνον να λέγη: Πόσον επεθύμουν να ήμην Μητροπολίτης Κρήτης μίαν και μόνον ημέραν, την ημέραν της κηδείας του Κ. δια να κλείσω όλους τους ναούς της πόλεως, δια ν' απαγορεύσω εις όλους τους ιερείς να παρακολουθήσουν την κηδείαν, δια να είπω προς τους επιμένοντας: πηγαίνετέ τον, κύριοί μου, εις τζαμί, εις Χάβραν, εις στοάν Μασονικήν, πηγαίνετέ τον όπου θέλετε, αλλ' εις ναόν Ορθόδοξον δεν θα επιτρέψω. [...] Δια την συμμετοχήν σας αυτήν και μόνον, κ. Πρύτανη, εις κηδείαν ενός τοιούτου ασεβούς, του οποίου τα συγγράμματα κατεδίκησεν η Εκκλησία ημών, ο Π. Μητροπολίτης Θεσ/κης κ. Παντελεήμων διαμαρτυρόμενος δεν πρέπει να πατήση εις το Πανεπιστήμιον, σού πρυτανεύοντος, ούτε να επιτρέψει την είσοδόν σου εις ναόν Ορθόδοξον κατά την εορτήν των Τριών Ιεραρχών, οι οποίοι εάν έζων σήμερα θα αφώριζον και θα εξέβαλλον των Ιερών Ναών όλους τους συνευδοκούντας και επαινούντας τα συγγράμματα ενός απίστου και βλασφήμου συγγραφέως».

Η κηδεία του Καζαντζάκη, δεν έγινε χωρίς επεισόδια. Γύρω από τον Άγιο Μηνά έκαιγαν εφημερίδες και φωνασκούσαν φανατικοί και ακραίοι θρησκευόμενοι και κατά την ώρα της κηδείας, ενώ όπως αναφέρει κι ο Ευγένιος στην Πρεβελάκη «Κάμποσοι κληρικοί χωρίς ράσα ακολούθησαν την νεκρική πομπή βρίζοντας τον νεκρό, αρπάχτηκαν στα χέρια με ντόπιους Κρητικούς».

Το τελευταίο αμφισβητούμενο γεγονός, είναι αν η ταφή του Καζαντζάκη τελέστηκε υπό την παρουσία ιερέα. Σύμφωνα με τον Ευγένιο «Είχαμε διαταγή να μην γίνει η ταφή του από κανένα ορθόδοξο παπά. Εγώ δεν ήμουν κοντά στην σωρό του Καζαντζάκη. [...] Ο κόσμος είχε άγνοια. Όταν έφτασε η σωρός του στο Μαρτινέγκο, κάποιος έβγαλε επικήδειο λόγο (Σημείωση: Τον επικήδειο εκφώνησε ο Μενέλαος Παρλαμάς), μα κανείς κληρικός δεν ήταν γύρω για να θάψει τον νεκρό. Σκεφτείτε τώρα μπροστά στα μάτια όλου του κόσμου και τις φωτογραφικές μηχανές του διεθνούς τύπου! Πουθενά παπάς. Οι βρακοφόροι Κρητικοί άρχισαν να φουρτουνιάζουν, έμαθα από άλλους παρόντες, άναψαν τα αίματα και ήθελαν να βουτήξουν το φέρετρο και να το θάψουν με τα ίδια τους τα χέρια. Κείνη την τραγική στιγμή ως εκ θαύματος παρουσιάστηκε ένα νέος παπάς με ράσα και με θυμιατό! Ούτε ήξερα ποιος ήταν και πως βρέθηκε εκεί, από πού ξεφύτρωσε! Κανείς δεν ήξερε!».

Ο ιερέας αυτός, ο οποίος φοβούμενος μάλλον, θέλησε τότε να διατηρήσει την ανωνυμία και την διατήρησε για πολλά χρόνια. Ήταν ο στρατιωτικός ιερέας Σταύρος Καρπαθιωτάκης (αργότερα τιμωρήθηκε ως αριστερός) κι όπως αναφέρει ο ίδιος στην Πρεβελάκη, όταν αυτή τον εντόπισε (μέσω του διατελέσαντα δημάρχου Ηρακλείου, Ανδρέα Καλοκαιρινού) το 1972, «Τον Νοέμβριο του 1957 ήμουν στρατιώτης και παπάς και υπηρετούσα την θητεία μου στο Ηράκλειο. Μια μέρα πριν την κηδεία του Καζαντζάκη, ο διοικητής κάλεσε όλους τους στρατιωτικούς και έδωσε διαταγή να μην βγει κανείς έξω από το στρατόπεδο στις 5 Νοέμβριου. Οι αρχές και ο στρατός φοβόνταν μεγάλες φασαρίες, γιατί είχε έρθει εκκλησιαστική διαταγή να μην ταφεί ο Καζαντζάκης. Όταν θα το 'παιρναν χαμπάρι οι Κρητικοί θα έκαναν μεγάλες φασαρίες. Εγώ σαν παπάς ένιωσα πολύ άσχημα. Η συνείδηση μου με πείραζε πολύ. Ήμουν παπάς. Δεν άντεχα να πάρω στον λαιμό μου τέτοιο άδικο. Δεν μπορούσα να αρνηθώ τα ιερά μυστήρια σ' ένα βαπτισμένο Χριστιανό που δεν έκανε ποτέ κάτι ανήθικο η εγκληματικό. Όσο αφορά τα βιβλία του δεν είμαι εγώ άξιος να τον κρίνω. [...] Το 'σκασα κρυφά από τον στρατό την μέρα της κηδείας. Πήρα αθόρυβα τα ράσα μου και έτρεξα στον Μαρτινέγκο και τον έθαψα. [...] Όλοι νόμισαν ότι με έστειλε η εκκλησία να τον κηδέψω. Είχαν δει και τον Μητροπολίτη Ευγένιο στον Άγιο Μηνά. Δεν ήξερε κανείς τι γινόταν στα παρασκήνια! [...] Πέρασα από στρατιωτικό δικαστήριο και μπήκα φυλακή για έξι μήνες!».

Πηγές

oistros-reportaz1.blogspot.com | el.wikipedia.org | imakb.gr | alicecafe.gr